

הדרכה מעשית

לתקיעת שופר

כיצד לתקוע בקלות

תקיעות ברורות ויפות

לפרטים ושאלות, הערות והארות:

א.ג. 054-8489810

8489810@Gmail.com

פתח דבר

בעסקי משך שנים בחכמת התקיעה, עלו בידי מספר הבנות פשוטות, אשר על פיהן ניתן להתרגל בקלות לתקיעה קלה בטכניקה נכונה, עד שניתן לומר שעסק התקיעות הוא חכמה פשוטה השווה כמעט לכל נפש. ואגיד נאמנה, כי תינוקות בני שלש וארבע, שאין להם שום הנחות מוקדמות אודות הדרך לתקיעה, כשהדרכתי אותם כיצד לתקוע, רגע כמימרא הוציאו קול תקיעה מן השופר, ובנסיונות ספורים כבר תקעו קולות ממושכים.

מידי שנה הנני עוסק עם כמה אנשים הרוצים להתרגל בתקיעות, ובשעה שאני חולק איתם את ההבנות דלהלן, רובם מצליחים תוך דקות (!) לתפוס את העיקרון, ובמספר ימי תירגול עצמי הם מגיעים לרמת תקיעות מצויינת. לכן אמרתי להעלות הדברים על הכתב, אולי תמצא בזה תועלת לאחרים.

ההדרכה כוללת מספר נושאים:

- א. כיצד מפיקים קולות מן השופר.
- ב. כיצד מפיקים את קולות החיוב - תקיעה ותרועה, בצורה מיטבית.
- ג. פיו של השופר - צורתו האידאלית שתביא לתקיעות טובות ולא תגרום לפציעת השפתיים.

וזאת למודעי שכל הכתוב כאן אינו על פי איזו מסורת מקובלת אלא הכל לפי הבנתי בבירור המציאות, או מעצות ששמעתי מבעלי תקיעה והעמדתי אותן במבחן המציאות ומצאתי שיש לי בהם תועלת. כך שאיני אומר קבלו דעתי, אלא כל הרוצה ינסה את העצות שכאן, ואם הועילו לו (כדרך שהועילו כבר לרבים) מה טוב.

הדרכה מעשית לתקיעת שופר

תוכן הענינים

- 1..... **פרק א - כיצד מפיקים קולות מן השופר**
- 1..... קול השופר אינו נובע מנשיפת האויר
- 1..... קול השופר הוא קול הנובע מרעידת השפתיים
- 1..... כיצד יוצרים את רעידת השפתיים
- 2..... נשיפה בלחץ חזק מקלקלת את קול התקיעה
- 3..... ידיעה חשובה - שפתיים יבשות לא מאפשרות להשמיע קול תקיעה
- 4..... כיצד להניח את השופר על השפתיים
- 4..... ננסה לתקוע לפי הכללים שהתבארו
- 5..... עצות נוספות
- 6..... סיכום
- 6..... **פרק ב - כיצד מפיקים את קולות החיוב - תקיעה ותרועה, בצורה מיטבית.**
- 6..... הסיבה שקשה להשמיע תקיעות 'ישרות'
- 7..... הפתרון: שימוש בלשון כ'פקק' בתחילת התקיעה ובסיומה
- 7..... אין צורך להאריך בתקיעה יותר מארבע שניות
- 8..... הדרך להתרגל לתקיעות במשך קבוע
- 9..... בתרועה יש להתרגל לעצירה מוחלטת של האויר בין קול לקול
- 9..... תרגיל לקניית תרועה יפה בקצב אחד
- 10..... הערה חשובה: עיקר הקושי הוא בתרגול ענין 'נשימה אחת - ב' נשימות'
- 10..... עצות חשובות להשמעת תרועה 'מתוך השבר' כדעת מרן הגר"ק
- 12..... **פרק ג - פי השופר, צורתו האידאלית שלא תגרום לפציעות**
- 12..... פציעת השפתיים בשעת התקיעות ניתנת למניעה ע"י התאמת פה השופר
- 12..... כלל ראשון - יש לבחור שופר שלדופן הפה יש עובי
- 13..... כלל שני - שיוף הזוויות החדות בדפנות הפה
- 13..... בחירת צורת פה השופר
- 14..... לתקיעות ביתיות די בשופר מס' 3
- 14..... שופר צריך הכשר !

פרק א

כיצד מפיקים קולות מן השופר

קול השופר אינו נובע מנשיפת האויר

א. אפתח בעובדה מפתיעה: **על מנת להשמיע קול תקיעה אין הכרח לנשוף אויר לתוכו.** ניתן לבצע תקיעות ע"י **שאיפה** דרך השופר, ממש כשם שניתן לבצע אותן ע"י נשיפה !!! (אין כאן התייחסות לשאלה ההלכתית, אלא תיאור עובדתי של המציאות). עובדה זו, שדומני שכל בעל תוקע מובהק יוכל להמחיש אותה, מלמדת שהקול אינו נובע מהאויר הננשף אל השופר.

קול השופר הוא קול הנובע מרעידת השפתיים

אם כן מהו קול השופר? ובכן, **הקול הנשמע אינו קול האויר הנכנס אלא קול רעידת השפתיים**, המוגבר בסדרי גודל ע"י השופר המשמש כאמצעי הגברה. ניתן להשיג המחשה מצויה מאוד: נפחו בלון, ואז אחזו בחלק הצר והמוארך הסמוך לפיו של הבלון משני צדדיו, ומיתחו אותו. האויר הנפלט מן הבלון ישמיע צליל גבוה וצווחני, כי הדפנות המתוחות של פה הבלון נרעדות והדבר מפיק צליל. בטכניקה דומה אנו משתמשים בכלי נשיפה מסויימים, כקלרינט, סקסופון ואבוב, שם אנו מרעידים בפיית הכלי עלה מעץ ע"י נשיפת אויר, ומרעידה זו בוקע הצליל. (הטכניקה המדוייקת היא זו של נגינת החצוצרה, אך אותה עצמה באנו לבאר).

כיצד יוצרים את רעידת השפתיים

נסו להדק את השפתיים בלחץ קל, ולהגביר את לחץ האויר מתוך הפה עד שהאויר יבקע את השפתיים ויצא לחוץ. אם עשיתם זאת ביחס נכון, יחלו השפתיים לרטוט וישמע קול כזה: 'פּפּפּפּפּפּפּפּפּפּפּפּפּ...' (פ' רפויה). אם האויר משתחרר בנשיפה רצופה

ולא נשמע צליל, הגבירו קצת את הלחץ בשפתיים או הפחיתו את לחץ הנשיפה, ברגע שייווצר איזון נכון, תגיעו לתוצאה המתוארת¹.

כעת, נסו לחזור על המצב הקודם, אלא שבמקום לנשוף אויר, עשו את ההיפך, נסו לנשום דרך השפתיים המהודקות. תגלו שמתקבל צליל דומה, והשפתיים רועדות ממש באותה צורה.

צליל זה, **הוא קול השופר**. אמנם, כשאנו תוקעים בשופר, השופר לוקח חלק משמעותי בנעילת השפתיים ויצירת הלחץ עליהן, ומקל מאוד את המוטל על שרירי השפה.

נשיפה בלחץ חזק מקלקלת את קול התקיעה

מכאן נסיק מסקנה יסודית וחשובה ביותר: ישנם רבים שתגובתם הטבעית בשעה שמנסים לתקוע, היא למלא ריאותיהם אויר, לנפח את הלחיים ולכווץ בנוקשות את שרירי השפה, ואת כל הלחץ האדיר הזה נושפים לתוך השופר. אם תצא תקיעה מטכניקה זו, היא לא תצא הודות לטכניקה אלא למרות הטכניקה. הרי לחץ אויר גדול טבעו לפשק את השפתיים ולבקוע מתוכם ברציפות, סוג נשיפה כזה מבטל את רעידת השפתיים, ובאין רעד לא ישמע קול.

על כן התרגיל הראשון המומלץ למתלמד, הוא תרגיל קדם-תקיעה, תרגיל שאינו דורש שופר: על המתלמד להרגיל עצמו בנשיפת אויר המפיקה צליל נמשך מרפרוף השפתיים. מומלץ מאוד לנסות לשנות את האיוונים: נעילת שפתיים ברפיון ונשיפת אויר קלילה, או לחץ שפתיים חזק יותר וממילא נשיפה חזקה יותר. מי שיתרגל שלב זה כראוי, יוכל בשלב מאוחר יותר לשלוט בקלילות בעוצמת התקיעות שלו.

¹ ההסבר לתופעה: באיזון נכון אנו שומרים על מצב שבו השפתיים סגורות והאויר המצטבר 'שובר' את השפתיים ויוצא, אך כיון שיצא האויר וירד הלחץ שבות השפתיים ונסגרות עד שהלחץ ישוב ויצטבר. תופעה זו חוזרת על עצמה במחזוריות ובמהירות גבוהה, דבר הגורם לרפרוף השפתיים.

ידיעה חשובה - שפתיים יבשות לא מאפשרות להשמיע קול תקיעה

ב. וכאן מגיעה ידיעה נחוצה, בעלת חשיבות מרובה - ולפעמים אפילו קריטית - להצלחת התקיעות. נפגשנו לא אחת בבעל תוקע שהכין את עצמו בכל חודש אלול, לא פחת ממאה קולות בכל יום, התקיעות עלו לו בנקל כולם אהובים כולם ברורים, והנה בבא רגע האמת, בעומדו אצל בימת בית הכנסת בראש השנה, הוא מגיש את השופר לפיו ולחרדתו ומפח נפשו לא בוקעים מן השופר אלא קולות רחישה ונשיפה.

לתופעה זו מספר סיבות פיזיות, שכולם נעוצות בתגובות גופניות למצב של מתח. אחת התגובות, ומפני חשיבותה נעסוק דווקא בה, היא שהמתח מייבש את הרוק, ובראש ובראשונה מורגשת התגובה בשפתיים ההופכות מיידית ליבשות ונוקשות, דבר המפריע לתקיעות עד כדי הפיכתן לבלתי אפשריות, היות ושפתיים נוקשות אינן מרפרפות.

ועוד, השופר הוא עצם קשה שבאופן טבעי השפה שלו אינה סימטרית: אם נמלא שופר במים כשפיו כלפי מטה, וננסה ללחוץ את הפה אל משטח קשיח כמו זכוכית או פורמייקה, נדיר מאוד שנגיע למצב שבו יאטם השופר, כמעט תמיד נראה שהמים דולפים מפערים קטנים שלא נאטמו. כשאנו מנסים לתקוע, ישנה חשיבות עצומה לכך שתיווצר **אטימה** בין השופר לשפתיים, על מנת שהאוויר לא ידלוף לצדדים, שכן דליפה שכזו תשבור מיידית את הלחץ הגורם לרעידת השפתיים. איך יוצרים אטימה? בדרך כלל היא נוצרת באופן טבעי, רכות השפתיים והלחות שעל גביהן יוצרת אטימה.

בשעת לחץ, מתייבשות השפתיים, האטימה אינה נוצרת, האוויר 'בורח' ולחץ האוויר נשבר. במצב כזה, אם ירטיב התוקע את שפתותיו (ובמקרים של יובש קיצוני בפה ניתן לעשות זאת באופן מלאכותי, לטבול אצבע בכוס מים ולהעבירה על השפתיים), ירגיש שיפור דרמטי, בדרך כלל הוא יצליח לתקוע תקיעה יפה וברורה, ואחר שנשבר מחסום התקיעה הראשונה, ניתן לקוות שמכאן ואילך ילכו התקיעות למישרין.

פעולה זו, של ליחלוח השפתיים לפני התקיעה, כדאי לקנותה כהרגל קבע, לעולם זו הדרך, לפני תקיעה, יש לוודא שהשפתיים לחות די צורכן.

והעיר בעל תוקע, שהוא מוצא תועלת בהוראה זו במיוחד לפני קול השבר הראשון, הפותח באו ולא בטו.

כיצד להניח את השופר על השפתיים

ג. את השופר יש להגיש לשפתיים כך: אנו סוגרים את השפתיים בתנוחתם הטבעית [אין לשרבב את השפתיים קדימה!] ומדקים שפה אל שפה בקלות. (צורת הסגירה היא אותה הצורה שהורגלנו לה בתרגיל הקודם, כשאנו מוכנים לנשוף ולרפרף את השפתיים). כעת אנו מגישים את השופר אל השפתיים הקפוצות באופן שאמצע רוחבו של פה השופר יקביל פחות או יותר לקו אמצע השפתיים, ולוחצים את השופר אל השפתיים. הלחץ צריך שיהיה משמעותי כדי ליצור אטימה, אך אין שום צורך בלחץ חזק, אדרבה, לחץ חזק יסב תחושת כאב בשפה ככל שהתקיעות תתקדמנה, ואם פיית השופר אינה מעובדת כראוי, הדבר אף יגרום לפציעתו של בעל התוקע. (להלן פרק ג' נסביר כיצד בוחרים ומעצבים את פיו של השופר, אם יקפידו על הכללים שיתבארו, אין כל סיבה שהתוקע יפצע את עצמו בכל מקרה שהוא). הרב י. ג. שליט"א הוסיף מנסיונו, שאם לוחצים את השופר 'עד השיניים', כלומר, מצמידים אותו לשפתיים ולוחצים אותו קלות עד שמורגשת הצמדה קלה של השפתיים לשיניים, יתרום הדבר מאוד ליציבות השפתיים בעת התקיעה וישפר את התקיעות.

ננסה לתקוע לפי הכללים שהתבארו

ד. כעת אנו מוכנים להתחיל בנסיונות התקיעה: נסו לשחזר את תחושת ה'פִּפְפִּפּ' תוך נשיפת אויר שבוקעת את השפתיים בדיוק בנקודה בה מונח השופר. הצלחתם? נפלא. לא הצלחתם? נסו לשפר את אחד היסודות שהתבארו: במידה ואתם מבחינים שהאוויר ננשף כולו לתוך השופר אלא שעולות ממנו קולות של נשיפה בלבד, הדבר מורה שהאוויר אינו מרעיד את השפתיים, נסו להרטיב את השפתיים, להדק אותן יותר או

להפחית את לחץ האויר הננשף. אם אתם חשים שהאויר 'בורח' לצדדי השופר, נסו לחזור ולהרטיב את השפתיים. אם האויר בוקע לא מהמקום בו מונח השופר על השפתיים, הרי זה אומר שהשפתיים אחוזות מידי בלחץ עם השופר, וממילא האויר בוקע מנקודה אחרת בה הלחץ שבין השפתיים חלש יותר. מצב כזה ניתן לפתור בקלות ע"י הנחת אצבע על השפתיים מצידי השפה עד מקום השופר. בעלי תקיעה רבים מאוד משתמשים בתנוחה זו.

עצות נוספות

ה. ישנו מצב המתרחש בעיקר לתוקעים לפני ציבור, שמאימת הציבור מתרפים שרירי הפה ולא נוצרת נעילה טובה מסביב לשופר. הרב אברהם פרידמן שליט"א כתב לי עצה למצב זה, להגיש שתי אצבעות כעין התנוחה המשמשת לעישון סיגריות, להניח אצבע אחת מעל השפה העליונה והשניה תחת התחתונה, ובעזרתן ללפות את השפתיים.

ו. ממומחה לתקיעות שמעתי שיש להקפיד להחזיק את השופר בזווית ישרה ביחס לתוקע. אישית לא עמדתי על חשיבותה של הוראה זו ולא מצאתי בה תועלת, אך יתכן שאחרים ימצאו בה עזרה. בעל תוקע מובהק הסכים עם העצה, והוסיף לדייק שלא השופר צריך להיות ישר, אלא **תעלת השופר**, יש לבדוק תחילה את זווית קידוח התעלה ולפי זה ליישר את השופר.

ז. התוקע מתוך ריאות מלאות, קל לו לייצב את לחץ האויר וכוחו נשמר. לכן לפני כל סדר כדאי לנשום נשימה מלאה, והתוקע בציבור טוב לו שינשום כך לפני השמעת כל קול [בזמן שהמקריא מקריא את הקול הבא].

נשימה זו יש להתרגל לעשותה דרך האף, שאם ינשום דרך הפה - אם יעשה זאת דרך השופר ישמע קול מן השופר והדבר מפריע ומבלבל את השומעים, ואם ינשום שלא דרך השופר יהא עליו לחזור ולסדרו במקומו על השפתיים לפני כל קול.

ח. תופעה פיזית נוספת מתרחשת בשעת לחץ, לחץ הדם והדופק עולים, והנשימה הופכת מהירה וקצרה. מובן שקשה לתקוע במצב כזה, המהווה סתירה לעצה הקודמת. אמר לי בעל תוקע שהתייעץ עם איש רפואה, ואמר לו שבעל תוקע שעומד לפני הקהל ומרגיש את הלחץ מטפס, עליו לנשום בסבלנות נשימות עמוקות וארוכות, וכשירגיש שהלחץ ירד, רק אז יתחיל לתקוע.

סיכום

לסיכום: הדרך להשמעת קול תקיעה היא: א. לנשום עמוק, ב. ללחלח את השפתיים, ג. להדק את השפתיים בלחץ קל-בינוני, ד. להניח את השופר כשפיו מכוון כנגד קו אמצע השפתיים, ולהצמיד אותו בלחץ קל אל השפתיים, ה. במידת הצורך ניתן להניח אצבע על השפתיים, ו. להפעיל לחץ אויר קל-בינוני בדרך נשיפה אל תוך השופר, באופן שירעיד את השפתיים הכלואות בפי השופר.

פרק ב

כיצד מפיקים את קולות החיוב - תקיעה ותרועה,

בצורה מיטבית.

הסיבה שקשה להשמיע תקיעות 'ישרות'

א. התקיעה המיושרת. המנהג הרווח בימינו, בפרט בקרב קהילות ליטאיות, הוא לצפות מבעל התוקע להשמיע תקיעות מיושרות בתכלית, בלא הבדל בצליל התקיעה מראשיתה לסופה. (כאמור אין זה מאמר הלכתי, אך נציין שרבנן קשישאי זקני פוסקי הדור לא חשו לשינוי בקול התקיעה, בוודאי לא לשינוי קל. הקפדה זו מיוחסת להנהגתו של המהרי"ל דיסקין זי"ע.) כדי להבין כיצד ניתן להשמיע תקיעה כזו, נקדים

כיצד נשמעת תקיעה בלתי מיומנת כשהתוקע מתכוון להשמיע תקיעה מיושרת, ומה הסיבה לכך. תקיעה בלתי מיומנת נשמעת לרוב כך: קול השופר פותח בטון נמוך יחסית, הקול מתגבר ומתייצב על טון גבוה יותר במשך כל התקיעה, כשסיום התקיעה נשמע כפתיחתה, הקול נחלש והטון יורד על לסיום התקיעה. הסיבה פשוטה: בתחילת יציאת האויר מן השפתיים עדיין לחץ האויר נמוך קצת, תוך כדי נשיפתו התוקע מייצב את הלחץ ושומר על רמת לחץ אחידה במשך כל התקיעה. כשמסיים התוקע, האויר אינו כלה באחת, אלא פליטת האויר נחלשת ומתמעטת בסדר הפוך מתחילת התקיעה.

הפתרון: שימוש בלשון כ'פקק' בתחילת התקיעה ובסיומה

כדי לפתור את הענין ישנה עצה פשוטה, להשתמש בלשון כ'פקק' הסוגר את פתח האויר בין השפתיים הכלואות בפי השופר. במצב זה ניתן להתחיל 'לתקוע', כלומר לייצר לחץ אויר המתאים לתקיעה, אלא שהלשון מונעת ממנו לבקוע את השפתיים. חלקיק שניה אח"כ, כשהלחץ הגיע לרמה הרצויה, יש לסלק את הלשון. התוצאה תהיה תקיעה שנפתחת בדיוק באותו טון בו תמשך התקיעה כולה.

נחזור על הפעולה בסדר הפוך בסיום התקיעה: כשהלחץ עדיין שומר על רמתו הקבועה נסתום את יציאת האויר ע"י הלשון, ורק חלקיק שניה אחרי שסתמנו את האויר נרפה את הלחץ.

בדרך זו אנו 'גוזרים' את קטע הפתיחה והסיום מן התקיעה, ובעצם נותרנו רק עם החלק שבו רמת לחץ האויר אחידה, וכך גם קול התקיעה נשמע באותו טון בכל משך התקיעה.

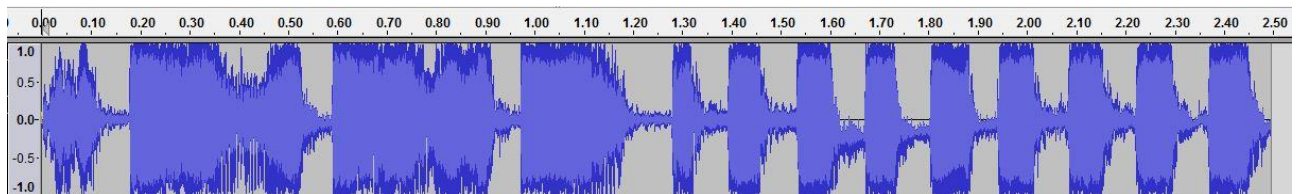
אין צורך להאריך בתקיעה יותר מארבע שניות

ב. **משך התקיעה.** מצוי מאוד לשמוע בעלי תקיעה שמאריכים בתקיעותיהם הרבה הרבה מעבר לשיעור תקיעה. (אלו העושים זאת על פי הוראת חכם או מסורת מהוראת חכם, אין דברי אמורים כלפיהם.) תקיעות ממושכות מעייפות את התוקע ואת שרירי

הפנים, ויתכן שהעייפות הזו תגרום להפרעה לקראת סיום סדר התקיעות, כפי שמלמדת המציאות.

ההוראה למעשה היא שמה שאמרו שיעור תקיעה כשיעור תרועה הכוונה היא לשיעור תקיעה דחיובא, כלומר שיעור י"ח טרומיטין (או מעט יותר כפי שעולה מן השיטות השונות וכמבואר בארוכה בספרי הלכות תקיעת שופר), **ואפילו אם הוא מאריך בשבריו ותרועותיו יותר משיעור זה אין צריך להאריך יותר בתקיעתו.**

שיעור זה בשברים-תרועה כשהתרועה בינונית (כלומר תרועה שאינה מהירה במיוחד) אינו עולה על שלש שניות, גם אם נחשב את מרווח הזמן שבין השברים לתרועה. על כן, מי שיתרגל בתקיעות של 4 שניות, יצא מצל צילו של ספק. אדגיש: ארבע שניות אינן זמן מצומצם, במשך זמן זה יש כדי שברים ותרועה ברווח גדול. במדידה שעשיתי בתוכנה מדויקת, משך הזמן של שברים-תרועה **בנשימה אחת** כד' המ"ב, עמד על 2.495 שניות! (ראה תמונת המוניטור).

הדרך להתרגל לתקיעות במשך קבוע

רצוני להציע דרך בה יוכל התוקע (או המקריא) למדוד את אורך התקיעה: ניתן לתרגל ספירה במחשבה, (אחד, שתיים, שלש, ארבע...) בקצב קבוע. אחרי שמתרגלים לספירה הזו, ניתן למדוד עם שעון עצר ('סטופר') עד היכן סופרים במשך ארבע שניות (התוצאה תשתנה כמובן מאדם לאדם לפי קצב הספירה שתירגל כל אחד), ובזמן התקיעה להפעיל את הספירה במחשבה עד למספר שאליו מצא שהוא מגיע בארבע שניות.

בתקיעות תש"ת ותר"ת, תקיעה בת שתי שניות יש בה שיעור תקיעה די והותר.

דרך זו עוזרת למתחילים, במשך הזמן מתרגלים לבצע שיעור תקיעה ראוי בלי צורך במדידה.

בתרועה יש להתרגל לעצירה מוחלטת של האויר בין קול לקול

ג. **קול התרועה.** קול התרועה מהווה מכשול בפני הרבה מהבאים להתרגל בעבודת התקיעות. ישנם אנשים שלשונם זריזה והתרועה עולה להם בנקל, אך סתם בני אדם אינם מוצאים בעצמם את יכולת התרועה כתכונה מולדת. נסיונות להתחיל לתקוע תרועות ארוכות מעייפות את הלשון וגורמות לה 'להסתבך', וקולות התרועה יוצאים חסרים ומקוטעים, לא תואר ולא הדר, אף לא ט' טורמיטין כדינן.

בהשמעת קול תרועה יש להתרגל להביא לאטימה מושלמת של האויר בין קול לחברו, כך תשמענה התרועות בחדות: טה - טה - טה... אטימה לא מושלמת תגרום לקולות להישמע יותר קרוב לטה - לה - לה... את האטימה מבצעים בעזרת הלשון הסותמת את דרך האויר, יש העושים זאת בהכאת לשון על השפתיים בחלקן שבתוך הפה, ויש שעושים זאת בהכאה על השיניים. ככל שהאטימה וסילוקה לחילופין נעשים בתדירות גבוהה יותר כך תישמע תרועה מהירה ויפה יותר.

תרגיל לקניית תרועה יפה בקצב אחיד

למיטב נסיוני הדרך להרגיל את הלשון לקול תרועה היא על ידי תרגול של מקבץ בן שלש כוחות בלבד - טה - טה - טה, כך שוב ושוב, תוך שמירה על **קצב אחיד**, כלומר שמרחק הזמן בין הקולות יהיה זהה, ובנסיון להגביר את הקצב במידת האפשר. חשוב לציין שתרגול זה ניתן לעשותו גם **בלי שופר**.

אחרי תקופת תרגול, כשהגענו למהירות טובה כל אדם לפי ענינו, ניתן לעבור לתרגל שני מקבצים רצופים - טה - טה - טה, טה - טה - טה. על מנת להקל את המעקב ניתן להקשיב לקולות התרועה כאילו הן מבטאות שתי מילים, הראשונה טַטְט (במלעיל, הדגש הוא על הט' השניה), והמילה השניה היא טַטְט (במלרע, הדגש הוא על הט' השניה).

השלישית), כך נוצרת 'תיבה' של שש קולות שאחריה קל לעקוב². באופן זה מוסיפים בכל פעם מקבץ נוסף של שלש קולות עד שמגיעים לתרועה ברורה ויפה.

מובן, שברגע שמשמיע האדם תשע כוחות יש בידו תרועה מהודרת כדינה, אך לא נוכל להתעלם מכך שרוב בני אדם אינם יודעים לכוון דעתם למנין הקולות האמיתי, ותרועה של תשע קולות נשמעת במקרה הטוב כתרועה של שבע קולות, על כן מומלץ להתרגל לתרועה שיש בה **לכל הפחות 15 קולות**³.

הערה חשובה: עיקר הקושי הוא בתרגול ענין 'נשימה אחת - ב' נשימות'

ג. **נשימה אחת - שתי נשימות**. נושא זה שעניינו הוא ההפסק שבין שברים לתרועה, מוכר היטב לבעלי תקיעה, והאריכו בשיטות השונות בספרי ההלכות. אין בידי עצה אלא באתי לעורר תשומת לב: ההבדל בין השיטה הנקראת 'פחות מכדי נשימה' לשיטה הנקראת 'נשימה אחת ממש', או 'מריע מתוך השבר' (להבנת תלמידי ואחייני החזו"א וכפי שתקעו לפניו, בנוגע להבנת הגר"ק שליט"א ראה בסמוך), הוא הבדל עדין מאוד ולדעתי זו הנקודה שדורשת את מירב התרגול עד שקונים מיומנות מספקת לבצע את ההבדל לאשורו.

עצות חשובות להשמעת תרועה 'מתוך השבר' כדעת מרן הגר"ק

ד. **מריע מתוך השבר** לשיטת מרן הגר"ק שליט"א.

² בצורה זו - אחרי תרגול מסויים - ניתן גם לעקוב **בדיוק גמור** אחר קולות תרועה ממושכים, אפילו אחרי מקבץ של עשרות קולות, היות וכל שש קולות (טטט-טטט) נספרות כפעימה אחת, והפעימה האחרונה שלפעמים אינה משלימה סידרה שלמה של שש קולות (כגון תרועה של 22 קולות, שיש בה שלש פעימות בנות שש קולות ועוד מקבץ של 4 קולות), קל לשחזר את מנין הקולות שבה.

³ לדעתי גם אין צורך ביותר מקולות אלו או לכל היותר 18 קולות, אמנם רוב בעלי התקיעות המומחים מאריכים בתרועה עד מאוד מטעם שלא נודע לי.

ידועה דעת מרן הגר"ח ק' שליט"א בדעת החזו"א, ש'מתוך' הוא כפשוטו, ולא די בתכיפה גמורה של השברים לתרועה אלא צריך שישמע שקול התרועה בוקע מסיומו של השבר. דבר זה קשה מאוד להולמו כיצד לעשותו, היות ובשברים הנהוגים בישיבות, או - טו, סיומו של השבר (ה'טו' שבסוף השבר) נמשך מעט יותר מקול תרועה, וגורם לשומע להבחין בחילוק ברור בין סיום השבר לתחילת התרועה. עד שגילה לי בע"ת מובהק ידידי הרב אברהם פרידמן שליט"א, מרגלית טובה, והיא שעל מנת להצליח בכך יש לשנות את 'תמונת הקולות' שבמחשבת התוקע, ועליו לדמות שקול השבר האחרון הוא חלקו הראשון בלבד, ה'אוי', אבל ה'טו' הוא כבר תחילתו של קולות התרועה: או-טו -- או-טו -- או -- טו-טו-טו-טו... (לתשומת לב, אין לטעות שהכוונה היא שאכן התרועה מתחילה בקול ה'טו' הראשון, קול 'טו' זה הוא אכן **סיומו של קול השבר**, אבל ההדמיה מסייעת לבטל ממנו את ההפסק הטבעי הנוצר בדרך כלל בין השבר לתרועה).

דרך זו היא כל כך מוצלחת, עד שסיום השבר מתעתע בשומע, וקשה לו להחליט אם שמע שלשה שברים שלמים. זו הסיבה שיש העושים שיטה זו עם ארבעה קולות שבר, כדי שודאי ישמעו שלשה שברים שלמים, עיין בספר אורחות רבינו על הנהגת מרן הקה"י.

הרב י. ג. שליט"א ציין שהוא רגיל לבצע שיטה זו בצורה שונה. כאמור, הסיבה שהשברים נשמעים חלוקים הוא בגלל ההבדל שבין הקול הקצר של סיומת השבר לתחילת התרועה. אמנם מי שיתקע שברים בסגנון טו - או, שבו אין קול קצר בסיום השבר, ובלא הפסק יחליף את הקול לתרועה, יווכח ששם נשמע השבר הדוק בצמידות גמורה לקול השבר, הדבר נשמע בבירור שאין שום סיום לשבר אלא תחילת התרועה מחליפה את השבר, ואין דרך להצמידה יותר מזה. על פי עיקרון זה נוהג הרב י. ג. **להאריך** מעט בסיומת השבר: אם שבר רגיל ניתן לתארו כך - אואוטו, אזי בשבר השלישי יש להשמיעו עם סיומת מתארכת - אואוטואו, ואז להחליף את הקול לקול תרועה, ולדעתו גם קול זה נחשב ל'מתוך' השבר' גמור.

פרק ג

פי השופר

צורתו האידאלית שתביא לתקיעות טובות ולא תגרום לפציעת השפתיים.

פציעת השפתיים בשעת התקיעות ניתנת למניעה ע"י התאמת פה השופר

א. **מניעת הפציעות.** ישנה תופעה מוכרת בקרב התוקעים: בעיצומו של היום הראשון נפצעות שפתי התוקע ומכאן עד סופן של התקיעות שביום השני כל תקיעה זקוקה לרחמים מרובים, התוקע מנסה לשנות את מיקומו של השופר למקומות שלא התרגל להם, וההצלחה היא למחצה שליש ורביע וכו' וכו'.

הדבר נפוץ כל כך עד שאנו מוצאים דיון הלכתי אם מותר לתוקע כזה לתקוע בראש השנה או שהוא פ"ר שיחבול בעצמו.

למיעוט הבנתי, כל הענין אינו גזירה שאין דרך לפעול נגדה, ובחירה נכונה של צורת פיו של השופר תמנע **לחלוטין** מצב של פציעה.

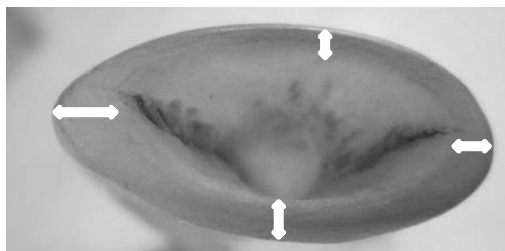
כלל ראשון - יש לבחור שופר שלדופן הפה יש עובי

בדיקת פיו של השופר יש בה שני שלבים.

1. יצרני השופרות, אחרי קדיחת התעלה מקצה הקרן (במקום שממנו יתקעו בסופו של דבר) לחלל הפנימי הטבעי הקיים בשופר אחרי שהוסרה זכרותה של הקרן, מעצבים את הפה ומרחיבים את חלל הפיה בצורת קונוס, כעין משפך הפוך. יצירת הקונוס נעשית ע"י שתי פעולות, האחת היא שיוף החומר של הקרן והשניה היא דחיקת דפנות הפיה כלפי חוץ.

פעמים רבות, קדיחת הקונוס גורמת שעובי הקרן במקום הפיה קטן מאוד, ונוצרת לה שפה חדה. שפה שכזו, כשתדחק אל הפה, וביותר בשעה שהיא נלחצת אל הפה בכח

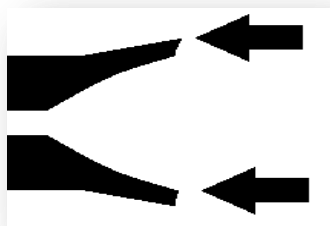
(כתוצאה מאימת הציבור), קרוב הדבר שתפצע את התוקע. שופר שכזה אין לו תקנה עד ש'יבנו' לו פה מחדש.

על כן יש לבדוק את עובי שפת פי השופר, ואם אין בו עובי של 2 מ"מ סביב סביב, רצוי שלא להשתמש בו, ובוודאי שאין לקנות שופר כזה.

כלל שני - שיוף הזוויות החדות בדפנות הפה

2. גם שופר ששפתו עבה די הצורך, עדיין יתכן שזווית החיתוך שלו אינה ישרה אלא העובי עשוי באלכסון בחלקים מן ההיקף, כלומר, בחלק משפת פי השופר ההיקף החיצוני גבוה מההיקף הפנימי (שהוא בס"ה במרחק 2 מ"מ ממנו), או להיפך, הקצה הפנימי גבוה יותר מזה החיצוני (מצב לא מצוי כל כך).

גם שופר כזה יוצר לחץ על השפה בנקודות ה'גבוהות' הללו והתוקע עלול להיפצע, ובדידי הווה עובדה שהייתי נפצע משופרי אחרי השמעת כמה עשרות קולות.

למצב זה פתרון פשוט, אותו למדתי מידידי הרב וולפבער מרמור שליט"א: נוטלים נייר זכוכית עדין ומשייפים את פי השופר, תחילה כנגד כל השטח כדי להגיע למצב שבו השפה בגובה שווה בכל היקפה, ולאחר מכן משייפים בעדינות את זווית השפה החיצונית והפנימית ומעגלים אותן, ובזה הבעיה נפתרת לחלוטין: שופר ששפתו עבה, זווית החיתוך שלו ישרה וקצות השפה מעוגלים, לא יפצע את התוקע בשום מצב שהוא.

בחירת צורת פה השופר

ב. **גודל פי השופר וצורתו.** לכל שופר צורה משלו ולכל פה של שופר צורה משלו. ישנם פיות בקוטר משתנה, מהם פיות גדולים יותר ומהם קטנים. כמו כן גם צורת הפה אינה אחידה, כיום רוב השופרות מעוצבים בצורה עגולה, ומקצתם מעוצבים בצורת אליפסה.

הבחירה בין הפיות השונות היא על בסיס התאמה אישית, על התוקע להתנסות בצורות פה שונות עד שיבחר לעצמו את העיצוב הנוח לו ביותר.

ישנם חנויות יעודיות לשופר, בדרך כלל מוכר בחנות כזו צבר די ידע כדי להקשיב לנסיונות התקיעה של הקונה ולהמליץ על מבנה הפה הנכון.

מי שמתאים לו יותר פה אליפסי וברשותו פה מעוגל, אם ישרה את פי השופר מספר דקות במים חמים, יוכל לפחוס את העיגול ולקבל פיה אליפטית, אבל טוב יותר שיגש למומחה לדבר, שכן מדובר בפעולה עדינה וטעות בה יכולה לקלקל את השופר.

לתקיעות ביתיות די בשופר מס' 3

קיימות הנחיות נוספות למי שרוצה לקנות שופר לתקוע בו בציבור, שאינן נוגעות למי שרוצה להחכים בתקיעות כדי להוציא את בני ביתו בשעת הצורך. באופן כללי ניתן לומר, ששופר מס' 3 כבר מתאים לרוב התוקעים הפרטיים שירגילו עצמם בדרך שהסברתי, אך שופר קטן מזה, לרוב התעלה שלו (הקדיחה מפי השופר לחללו הטבעי) קצרה, והדבר מקשה על התקיעות.⁴

שופר צריך הכשר!

הערה נחוצה בשולי הדברים. הקונה שופר צריך שיקנה דווקא כזה שיוצר בפיקוח כשרותי, או כשמכיר את היצרן וסומך עליו. תהליך יצור השופר כולל עיוות צורתה הטבעית של הקרן בעיקר כדי לאפשר קדיחת תעלה מפיה עד לחללה הטבעי ועוד כדי

⁴ תעלה ארוכה מסייעת ליצור לחץ קבוע בשפתיים ולשמור על המצב המרפרף שלהן, היות והאוויר היוצא אל הקונוס ניתקל בהצרה, ונדחק אל התעלה, (ניתן לדמות זאת לפקק תנועה שנוצר כאשר סוגרים כביש רב מסלולי ומותירים בו מסלול אחד פתוח). הכניסה הזו, והלחץ הנמשך עד שהאוויר יוצא מהתעלה, תורמים ללחץ אחיד בצד החיצוני של השפתיים, דבר שתועלתו רבה כמבואר. מצב זה מתקיים בתעלה ארוכה, אבל בתעלה קצרה הלחץ משתחרר מיד.

ליפותה לפי ראות עיני היוצר, ובנקל יכול השופר להסדק או להנקב תוך כדי התהליך. יצרני שופרות שאינם אמינים ימהרו לסתום את החור בדבק אפוקסי ולשווק אותו במחיר מלא. יש עדויות על שופרות המיוצרים בחו"ל ששם הדבק הוא חלק בלתי נפרד מסדנת היצור, והיוצר מחזיק את הדבק בחיקו לשימוש מיידי. למרבה הצער גם שופרות עם תו כשרות צריך לברר היטב על סמך מה ניתנה הכשרות, בעיני ראיתי שופרות מיובאים ב'פיקוח כשרותי' שנמצאו בהם נקבים ודיבוקים, ולגודל האירוניה באחד מהם היה נקב ארוך מתחת למדבקת ההכשר!...

אפשרות נוספת היא להביא את השופר למומחה אמין - בדרך כלל יצרן שופרות בעצמו - שומר תומ"צ ובעל נסיון, שיוכל לעקוב אחרי המרקם של השופר ולזהות סתימות דבק אם ישנן כאלה. ישנן ועדות כשרות המפרסמות עם פרוס הימים הנוראים את האפשרות להביא שופרות לבדיקה אצל מומחה שהוכר כמוסמך בתחום.

וְתִקְבֹּל בְּרַחֲמִים וּבְרָצוֹן סֵדֶר תִּקְיעָתוֹ